

Özbek ağzında vurgu sistemi. Türkçede vurgu meselesi bakımından da mühim bir incelemedir.

243—282 SAADET ÇAGATAY, *Die Ädigä-Sage* [Edige destanı]. Burada almanca tercümesi, notlar ve izahlar ile neşredilen karışık nogayca-türkçe metin, meşhur Edige destanının bir varyantıdır. Müellif bu metni Ankara yakınındaki Haymana'da, ebeveyni 1877 harbi sırasında Dobruca'dan Konya vilâyetine yerleştirilen 76 yaşında bir köylünün ağzından zaptetmiştir. Nâkil bu efsaneyi 19—20 yaşlarında iken bir müddet kaldığı Kırım'da işitmişti.

283—294 ERICH HAENISCH, *Kalmükische Fragmente* [Kalmukça metin parçaları].

295—296 J. v. FARKAS, *Zum 60. Geburtstag Emil Öhmans (25. 1. 1894)* [Emil Öhmann'ın 60. doğum yılı münasebetiyle].

296—299 JULIUS MÄGISTE, *Zum fi. «harakka» 'Elster' und seiner Sippe* [Fince *harakka* 'saksagan' ve ailesine dair].

299—304 KARL H. MENGES, *Zwei alt-mesopotamische Lehnwörter im Altajischen* [Eski Mezopotamya dilinden Altay dillerine geçmiş iki kelime]. Tü. *balta*, *baltu* v.s. ve *balka*, *balğa* v.s. 'balta' kelimelerinin ve diğer Altay dillerindeki karşılıklarının son kaynağı sümerce *balag*, asur.-babilce *pilaqqu* 'balta' kelimesidir. Yun. πέλεκος, sanskr. *paraśūh*, *pársuh* id. Mamafih bu karşılaştırma yeni değildir, bk. J. Németh, *Probleme der türkischen Urzeit: Bibliotheca Orientalis Hungarica V*, Budapeşte 1947, 87.s. Eski Mezopotamya dilinden Altay dillerine v.s. geçmiş bir kelime daha vardır ki, bunu Menges zikretmemektedir: tü. *böz*, *bez*, çuv. *pír*, moğ. *bös*, mancu *boso* < Mezop. *būsu*; ibran. aramî. *būš*, yun. βύσσος, lât. *byssus* (Németh, a.y.).

305—315 Kitabiyat, 315 Societas Uralo-Altaica'nin faaliyeti hakkında rapor, 316—320 Bibliyografya.

J. Eckmann

KARL HEINRICH MENGES, *Glossar zu den volkskundlichen Texten aus Ost-Türkistan II*. Wiesbaden 1955, 139 s. (Akademie der Wissenschaften und der Literatur in Mainz. Abhandlungen der Geistes- und Sozialwissenschaftlichen Klasse. Jahrgang 1954, Nr. 14).

K. H. Menges (New York Columbia Üniversitesi'nde profesör) Rus türkoloğu N. F. Katanov'un Doğu Türkistan'da zaptettiği türkîce (şim-

di buna yeni uygurca da denir) metinlerden 33'ünü 1933'te neşretmişti (*Volkskundliche Texte aus Ost-Türkistan I: Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften*, XXXII. cilt). Yine Menges tarafından işlenen Katanov metinlerinin geri kalanları (56 tane) ise, 1943 te Berlin'de *Volkskundliche Texte aus Ost-Türkistan II* adıyla, müellifin ismi zikredilmeden, «müsvedde halinde» basılmıştır.

Elimizdeki «Glossar» bu sonuncu eserde geçen kelimelerden yalnız Radloff sözlüğünde (*Versuch eines Wörterbuchs der Türk-Dialecte*, 4 cilt, Sankt-Petersburg 1893-1911) bulunmayanları veya Radloff'takinden farklı mânaya gelenleri içine almakta ve bu suretle Radloff sözlüğünü faydalı bir şekilde tamamlamaktadır. Menges'in bu sözlüğü bir etimoloji sözlüğüdür: kelimelerin menşei ve başka şivelerdeki karşılıkları gösterildiği gibi türkçeden başka dillere geçenler de ayrıca kaydedilmiştir. Bu suretle sözlük, ilerde gerçekleşmesini çok arzu ettiğimiz Türk etimoloji sözlüğü için bir hazırlık sayılabilir.

Eseri gözden geçirirken hatıra gelen bazı noktalar: 698. s. *balacaq* 'Hammer'. Bibliyografyaya ilâve edilmelidir: J. Németh: *Bibl. Or. Hung.* V, Budapeşte 1947, 87. s. || 706. s. *çaqmaq* 'Blitz'; *çaq-* fiili 'blitzen' mânasında yalnız Türkiye türkçesinde değil, çağataycada da kullanılır; çağ. *çaqın* 'Blitz' || 707. s. *çedir* 'Zelt'. Macarca *şator* 'çadır' kelimesinin akkuzativi *şatr-ât*'tır, *şatr-ât* 'sein Zelt (= akk.), çadırını' demektir. || 709. s. *çopaq* 'mit eitrigen Augen'. Müellifin maksadına uygun olarak burada Türkiye tü. *çapak* ve macar. *csipa* (< tü.) id. de zikredilebilir. || 710. s. *çuçul-* 'ausziehen', Kâşg. *suçul-* id. Müellif parantez içine «şeklen passif olmakla beraber mâna transitiftir» kaydını koymuştur. Bu hususiyete *Nehcü 'l-ferâdis*'ten şu misal gösterilebilir: *bir koy söğöldüm* 'bir koyun pişirdim' (Eckmann neşri, 1956, 33 : 13). || 722. s. *gäyrän* 'zerstört, kaputt'. Türkiye tü. *ören* kelimesinin izahı için Hasan Eren'in *Türk yer adları hakkında araştırmalar. Ören* (Türk dili ve tarihi hakkında araştırmalar I, Ankara 1950, 39—43) adlı yazısına bakınız. || 736. s. *yegin* 'Regen'; çağ. *yağın* 'yağmur' ilâve edilmelidir. || 743. s. *kepilä* 'Schmetterling'. Kazak. *elbelek* 'kelebek' müellifin zannettiği gibi türkçe kelime ile moğ. *ärbäkäy* v.s. nin kontaminasyonundan meydana gelmiş değildir, bu şekil türkçede *k-*, *k-~0* meselesiyle ilgilidir. *k*'siz şekillere Anadolu ağızlarında da rastlanır: *epelek*, *epilek*, *ipelek*, *epenek*, *öbelek*, *öpelek* (Söz Derleme Dergisi), daha fazla malûmat için T. Halasi Kun'un *Orta-kıpçakça q-, k- ~ 0 meselesi* (Türk dili ve tarihi hakkında araştırmalar I, Ankara 1950, 45—61, bilhassa 56. s.) adlı yazısına bakınız. || 744. s. *käslänçük* 'Eidechse'. Tob. *ki-särtkä* ve kazak. *kesirtkä* şekillerinin halk etimolojisi yoluyla kazak.

käsir- 'schädlich sein' fiili ile benzeşmekten meydana geldiğini zannetmiyorum. Bu kelimelerin aslı *kesel* > *keser* olup Anadolu ağızlarında 'kertenkele' mânasında kullanılan *kelez*, *helez*, *hilez*. (Söz Derleme Dergisi) kelimelerine bağlanabilir; bunlar ise Kâşg. çağ. eski Anadolu tü. tarançı *keler*, türki *kiler* (Menges 745) ve *kertenkele* kelimesinin ikinci kısmını meydana getiren *kele* kelimeleriyle ilgili görünmektedir. *Kesel* kelimesinin bir Tunguz lehçesi olan lamutçada da karşılığı vardır: *isel* 'kertenkele' (V. İ. Cincius — L. D. Rişes, Russko-evenskiy slovar', Moskova 1952, s.v. *yaşçerica*). *Türkçede d, t ve n seslerinin türemesi* (Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, 1955) adlı yazımızın 15. s. bakınız. || 757. s. *mozay* 'das Junge von der Kuh' maddesine ilâve: macar. *boryū* (<bulg. tü.). || 766. s. *örük* 'Aprikose'. Bu kelime çağataycada da *örük*'tür. Çağataycada ikinci hecedeki *ü*'nün tesiriyle birinci hecedeki *e* umumiyetle *ö*'ye çevrilmiştir: *öçkü* (Kâşg. *eçkü*) 'keçi', *öksü-* (Kâşg. *eksü-*) 'eksimek', *ösrük~isrük* (Kâşg. *esrük*) 'sarhoş', *ötük~itük* (Kâşg. *etük*) 'çizme, edik', *töşük~tişük* (Kâşg. *teşük*) 'delik' v.s. || 772. s. *potaçaq* 'Junges vom Kamel'. Bibliyografyaya ilâve: Hasan Eren, *Zurufe an Tiere bei den Türken: Ural-Altäische Jahrbücher XXIV*, 3—4 (1952), 134—137. || 806. s. *torpaq* '1¹/₂- bis 2-jähriges 'Öchschén' maddesine ilâve: Anadolu ağızlarında *torpuk*, *torpuç*, *torbuç*, *torpuna*, *tortuk* 'henüz doğurma yaşına girmeden doğuran koyun, keçi, inek gibi hayvan' (Söz Derleme Dergisi), *torpiç* 'henüz kuzulamayan davar' (Anadilden Derlemeler).

Bilhassa mukayeseli Türk fonetiği üzerinde çalışanlar için çok faydalı bir yardımcı olan bu eserden dolayı hem müellife, hem bu eseri neşreden Alman İlimler ve Edebiyat Akademisine teşekkürü bir borç biliriz.

J. Eckmann

NIKOLAUS POPPE, *Mongolische Volksdichtung. Sprüche, Lieder, Märchen und Heldensagen. Khalkha-mongolische Texte mit Übersetzung und Anmerkungen. Wiesbaden, Franz Steiner Verlag, 1955. 287 s.* (Akademie der Wissenschaften und der Literatur. Veröffentlichungen der Orientalischen Kommission, Band VII).

Halha moğolcası bugün Moğol Halk Cumhuriyetinin (Dış Moğolistan'ın) resmî dili olup takriben 700 000 kişinin ana dilidir. Bundan başka bu dil diğer Moğol kabilelerinin çoğu tarafından da anlaşılır,